

тощо. Не зайвим був би й список наукових установ та навчальних закладів у галузі спорту, що дозволило б простежити за динамікою розвитку останніх. Автор у своїй студії лише подекуди звертається до такого цікавого прийому як біографічний аналіз. Досліджувані роки - це час яскравих, непересічних особистостей у спортивній сфері. Невеликі замальовки їх приватного життя, прикрасили б рецензовану роботу.

Підбиваючи підсумок аналізу монографії Ю.О. Тимошенка, слід зазначити, що висловлені побажання жодним чином не впливають на її позитивну оцінку. Тим паче, що праця є першим комплексним дослідженням проблем розвитку галузі фізичного виховання та спорту України в умовах становлення тоталітарного суспільства, а її положення можуть бути використанні при написанні наукових робіт з історії України, історії українського спорту, в навчальних курсах, що викладаються в вищій школі з української історії.

*Доктор історичних наук, професор,
вчений секретар
Інституту історії України НАН України*

Рубльов О.С.

* * *

З ІСТОРІЇ ПІДПРИЄМНИЦТВА В БОЛГАРІЇ

Нещодавно побачило світ мемуарно-документальне видання “*Ние, децата от Балабановата фабрика (История на книжно-мукавената фабрика в Бараково)*”. У книзі йдеться про відомих не тільки в Болгарії, але і за її межами підприємців у галузі деревообробної і паперової промисловості - родину Балабанових. Завдяки їм з’явилася найпотужніша в Болгарії фабрика з виробництва паперу, картону та книг. Це підприємство у с. Бараково (нині община Кочериново Кустендільської області) вціліло під час великих соціальних катаклізмів - Першої Балканської 1912 р. і Другої Балканської (Міжсоюзницької) 1913 р., Першої і Другої світових воєн.

Історія фабрики подана крізь призму сприйняття її мешканцями - дітьми, які народилися і вирости у робітничому містечку фабрики, а, ставши дорослими, працювали на ній. Саме такий життєвий шлях пройшов автор-упорядник книги Методі Борисов Панайотов.

Книга дуже інформативна й ілюстрована. Подано близько 160 різноманітних документів та 140 фотографій. Книга має певну структуру. Відкривається вона посвятою засновникам і власникам фабрики від людей, які народилися або працювали на фабриці, та завдяки зусиллям яких побачила світ ця книга. Потім подано віршові строки про фабрику уродженця с. Бараково поета Б. Іванова (с. 3-9).

Далі йде близько 30 нарисів про різноманітні сторони життя фабрики та її робітників. До першого умовного розділу можна віднести спогади доньок Івана Балабанова Бістри та Єлени про родину, документи про придбання земельної ділянки у Рільського монастиря та будівництво на ньому картонної

фабрики. Йдеться про устаткування, виробничу структуру підприємства, залізничне сполучення, склад робітників, умови праці, подано статут акціонерного товариства “Болгарська книжкова та деревообробна індустрія” (с. 9-99).

Другий розділ “*Истории и спомени за работа и свободното време*” стосується повсякденного життя мешканців робітничого містечка. У спогадах місцевих жителів і російських емігрантів, які внаслідок подій 1917-1920 рр. опинилися в Болгарії, йдеться про спортивні і культурні заходи, заклади громадського харчування і пожежної безпеки, бібліотеку й архів (с. 100-157).

У третьому розділі “*Домакинство*” на основі документів і свідчень робітників показані системи охорони здоров’я (лікарня) і громадського порядку (поліція), побуту (баня), сполучення (транспорт), фінансового забезпечення (банківські послуги) та відзначення свят (1 Травня) (с. 158-217).

Наступний розділ “*Хора и съдби, свързани с фабриката*” (с. 218-239) присвячено окремим особам і цілим родинам (Вонідови, Міхаеліси, Сіляновські, Фішекови), життя яких було пов’язане із фабрикою. Закінчується розділ поетичним твором “*Рилска река*”.

Далі без коментарів подано велику кількість матеріалів і документів про виробничий процес на фабриці та побут її робітників - реєстри обладнання і товарів, службові записки, оголошення, кошториси, звіти, інвентарні описи, протоколи засідань керівних органів підприємства, звернення робітників до власника фабрики, листування керівництва фабрики з центральними і місцевими органами влади та самоврядування, проекти адміністративних, складських, виробничих і побутових приміщень та дитячого садка тощо (с. 240-290).

Наприкінці книги подано додаток - список спеціалістів і керівників підприємства другої чверті ХХ ст. і тлумачний словник (с. 291-292).

Серед робітників фабрики згадуються й українці, проте автор-упорядник не виокремлює їх від російського емігрантського загалу. Зауважимо, що на фабриці працювало декілька десятків українських емігрантів, які створили власну громадську організацію - “*Український гурток ім. М. Драгоманова*”. Він існував неформально, статут не був затверджений. Гурток мав свою невеличку бібліотеку, його члени організували культурні заходи - Шевченківське свято, аматорські вистави, співи, товариські вечірки. Проте гурток проіснував лише до середини 1920-х років і припинив своє існування внаслідок виїзду його керівників до Софії, інших міст країни і за кордон та заходів місцевої влади, яка з подачі російських емігрантів з підозрою ставилася до самоорганізації українських емігрантів.

Книга представляє болгарському читачу різнобарвну палітру життя та праці робітників картонно-паперової фабрики у с. Бараково. Вона буде цікавою не лише широкому болгарському загалу, але і тим, хто цікавиться історією повсякденності, регіональною й економічною історією. Вона стане в нагоді і дослідникам історії російської й української еміграції в Болгарії.

*Кандидат історичних наук, доцент
завідувач кафедри історії та теорії держави і права
Сумського державного університету*

Власенко В.М.